

Keeletoimetaja kutsestandard ja esimene kutseksam

Foto: Piret Rääni, TLÜ

REILI ARGUS, liidu tegevliige, kutsekomisjoni esimees

Foto: Merilyn Merisalu

HELIKA MÄEKIVI, liidu asutajaliige ja juhatuse esimees, hindamiskomisjoni esimees

Eesti Keeletoimetajate Liidu asutamise üks eesmärk oli luua keeleteojatja kutsestandard. Tööd kutsestandardi koostamiseks alustati 2015. aastal ning selleks moodustatu eri tüüpi asutusi esindavate inimeste tööruhm. Sinna kuulusid Kadri Rahusaar Eesti Kirjastajate Liidu esindajana, Urve Pirsu Riigikontrolli, Katrin Kern Tartu Ülikooli, Villu Känd Riigikantselei, Ene Pajula Eesti Ajakirjanike Liidu ja Reili Argus Tallinna Ülikooli esindajana. Heaks abiks oli standardi koostamisel ka Kutsekoja konsultant Ingrid Lepik.

Kui standardi esialgne variant valmis, paluti seda kõigepealt kommenteerida Eesti Keeletoimetajate Liidu liikmetel. Samuti saadeti tekst teistele keelevaldkonna asutustele, sh ülikoolidele ja Emakeele Seltsi keeleteojkonnale. Saadud kommentaaride põhjal täiendati algvarianti, toimetati see (mitu korda, nagu keeleteojatjaile kohane!) ja esitati Kutsekojale. Kutsekoja teeninduse kutsenõukogu kinnitas keeleteojatja 6. taseme kutsestandardi 3. märtsil 2016. aastal.

MIKS ON KEELETOIJETAJA KUTSESTANDARDIT VAJA?

Keeletoimetaja elukutset tuleks ühiskonnas laiemalt teadvustada. On väga tähtis, et teataks, kes üldse on keeleteojatja ja mis tööd ta teeb, ning kujutataks näiteks ette ka seda, mis võib juhtuda, kui keeleteojatjatöö on tegemata või halvasti tehtud. Muu hulgas võimaldab kutsestandard noortel, kes alles mõtleivad, mis tööd tulevikus teha, saada paremat ettekujutust sellest, mida keeleteojatja teeb ning milliseid oskusi ja teadmisi selline töö vajab.

Lisaks on standardit muidugi vaja selleks, et korraldada ja ühtlustada keeleteoimetajate õpetamist. Standard peaks olema ideaalis õppekava koostamise alus ehk andma ülikoolidele suunised, milliseid teadmisi tuleks üliõpilastele pakkuda ning milliste oskuste omandamist süvendada, ehk teisisõnu: kutsestandard peaks aitama kujundada õppekava.

Kolmandaks oli kutsestandardit tarvis selleks, et töötada välja keeleteoimetaja kutseeksami. Kutsestandardi olemasolu on kogu keeleteoimetaja kutse andmise protsessi esimene lõik, alus, millelt kutse andmist korraldada saab. Kutseeksami peab saama kontrollida, kas kutse taotlejal on standardis kirjeldatud teadmised ja oskused.

MIS ON JA MIS EI OLE KEELETOIMETAJA KUTSESTANDARD?

Kutsestandard on keeleteoimetaja kutseoskuste loend, mis algab keeleteoimetaja töö üldkirjeldusega. Seejärel on kolmes põhiplokis loetletud selle töö osad (toimetamistöö hindamine, teksti toimetamine ja töö küljendatud tekstiga) ning üldisemad oskused, nt enesearendamine, analüüsi- ja tõlgendusoskus, kontseptuaalne mõtlemine, enesejuhtimine ning arvutikasutusoskus, mis kõik on samuti keeleteoimetajatöös vajalikud.

Kutsestandard ei ole tööleping, st see ei sea ega loetle konkreetseid tööülesandeid – need lepib keeleteoimetaja kokku iga tööandjaga eraldi. Standard ei ole ei keeleteoimetajatöö kõikide mõeldavate ülesannete ega ka oskuste loend. Alati võib juhtuda, et mõnes kirjastuses või toimetuses antakse keeleteoimetajale tööülesandeid, mida tal teises kirjastuses või toimetuses ei ole. Näiteks tuleb tal ühes toimetuses parandused ise teksti sisse viia, teises toimetuses teeb seda keegi teine, mõnes toimetuses ei kuulu keeleteoimetaja ülesannete hulka autoriga suhtlemine, kuid teises toimetuses on see üks tema kohustustest. Samuti ei ole standard selline tööülesannete ja oskuste loend, mille kõiki punkte ja alapunkte peab keeleteoimetajatöö kindlasti sisaldama. Sageli lihtsalt ei ole konkreetses tekstis vaja kõiki standardis loetletud parandusi teha.

Kutsestandard ei reguleeri ega saagi reguleerida keeleteoimetaja ja autori või keeleteoimetaja ja tõlkija suhteid ega vastutust valminud või valmiva teksti pärast (tuletagem meelde, et autorit kaitseb autoriõigus, keeleteoimetajal nn oma õigust ei ole).

Nii nagu kutsestandardi puhul, on ka kutseeksami olulisim eesmärk parandada keeleteoimetaja eriala mainet. Lisaks on tähtis anda tööandjatele märku, et

on selliseid keeleteoimetajaid, kelle tööd võib usaldada, kelle kvaliteet on kindel. Teisest küljest on eksamit vaja keeleteoimetajaile endile, et panna end proovile, suurendada tööalast enesekindlust ning mine sa tea, saada ehk ka mõningane konkurentsieelis.

KUTSEKSAMI ETTEVALMISTAMINE JA ESIMENE KUTSEKSAM

Kutseksami ettevalmistus algas kutsekomisjoni moodustamisest Eesti Keeletoimetajate Liidu juurde. Komisjoni koosseisus on nii tööandjate, spetsialistide kui ka koolitajate ehk konkreetset juhul ülikoolide esindajad. Tööandjate esindajad olid kirjastuse Koolibri peatoimetaja Kadri Rahusaar, OÜ Luisa Tõlkebüroo juhatuse liige Reelika Jakobovski ja Tallinna Ülikooli kirjastuse peatoimetaja Rebekka Lotman. Spetsialiste esindasid Postimehe keeleteoimetaja Maris Jõks ja Riigikontrolli toimetaja Urve Pirso. Koolitajate esindajad olid Tartu Ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse õppekava õppejõud Katrin Kern ning Tallinna Ülikooli eesti filoloogia referent-toimetaja õppesuuna ja keeleteaduse-keeleteoimetaja magistriõppekava kuraator Reili Argus.

Eksami ettevalmistamiseks tuli luua keeleteoimetaja kutse andmise kord, mis määraksksamiga seotud reeglid, näiteks selle, mitu korda aastas eksam toimub, mitu hindajat üht tööd hindab, kui palju kutseksam kutse taotlejale maksmaläheb ning kui palju aega kulub hindajail otsuse tegemiseks. Kui kutse andmise kord olemas, tuli taotleda Kutsekojalt keeleteoimetaja kutse andmise õigus. See anti liidule 26. aprillil 2018. Seejärel algas juba konkreetsem töö, moodustati hindamiskomisjon (koosseisus Maire Raadik, Ester Põldma, Annika Hussar ja Helika Mäekivi), kelle esimeseks tööülesandeks sai koostada hindamisstandard. Koos kutsekomisjoniga hakati kokku panema eksamikomplekti ja läbi mõtlema eksami-protseduuri.

Eksami ettevalmistamine kestis peaaegu aasta. Korraldati kaks prooviksamit (üks üliõpilastest katsejäneste, teine juba toimetajatööd tegevate inimestega). Prooviksamite järel kohendati nii eksamitekste, hindamisstandardit kui ka eksami üldist korraldust.

Keeleteoimetaja kutseksam koosnes kahest ülesandest: eksaminandidel tuli toimetada üks umbes leheküljepikkune tekst ja teha korrektuuriparandused ühes juba küljendatud tekstis. Esimese ülesande jaoks oli ette nähtud kaks tundi, korrektuuriks pool tundi. Eksamitööd võis teha nii enda kui ka kohapealses arvutis, korrektuuriülesanne tehti paberil.

Eksamitöö situatsioon prooviti luua nii loomulik kui võimalik, st toimetaja sai töö käigus otsida abi kõikvõimalikest infoallikatest. Seega, eksamitöö ei olnud ega ole ka tulevikus harjutuste või ülesannete kogu, vaid ikkagi päris tekst, mille parandamine sarnaneb võimalikult palju tegeliku toimetamistööga. Tekst oli valitud elust enesest ja see ei eeldanud spetsiifilisi oskusi. Algtekstis oli tehtud ainult mõni väiksem kohendus (need võimaldasid paremini kontrollida kindlaid osaoskusi).

Pärast kirjalikku osa tuli toimetajail tehtud parandusi vestluse käigus põhjendada ning tõendada oma üldoskusi, näiteks suutlikkust selgelt oma parandusi põhjendada, saavutada vajaduse korral kompromisse, oskust jääda tasakaalukaks ka siis, kui võimaliku kliendiga tekib vaidlus, jne. Lisaks oli vestlusel võimalik saada ülevaade sellest, kas toimetaja suudab teadmisi üldistada ja kuidas on ta tegelenud enesearendamisega.

Alati võib küsida, kas eksamil toimetatava tekstiga saab kontrollida absoluutselt kõiki standardis loetletud kutseoskusi. Kindlasti ei ole see kõikides standardi alapunktides võimalik, sest üks tekst lihtsalt ei saagi sisaldada kõiki võimalikke paranduste tüüpe. Oluline on aga, et see sisaldaks tavalisemaid keeleteoimetaja töös ette tulevaid küsimusi ning võimaldaks toimetajal näidata oskust tegeleda tekstiga mitmel tasandil, märgata õigekirja kõrval ka ülesehituse, lausestuse ja sõnakasutuse probleeme.

Esimene keeleteoimetaja kutseksam toimus 2019. aasta 18. juunil Tallinna Ülikoolis. Eksamile tuli kaheksa keeleteoimetajat, viis neist sooritas eksami ja sai keeleteoimetaja kutse. Seega on Eesti esimesed viis kutselist keeleteoimetajat Airi Männik, Külli Pärtel, Riina Reinsalu, Kristel Ress ja Margit Ross.

Kuna kutseksami nõuded ei ole lihtsad (eksami sooritaja peab saama vähemalt 81 punkti võimalikust sajast), on loomulik, et kõik eksamitegijad esimesel korral positiivset tulemust ei saanud. Kindlasti saadi aga väärt kogemusi ning juba tuttav eksamisituatsioon on järgmisel korral eksami sooritamiseks oluline alus.

MIDA MEIE, KORRALDAJAD, ESIMESEST KUTSEKSAMIST ÖPPISIME?

Kuigi eksamikorraldus oli kahe proovieksamiga üsna paika sätitud, selgus, et ikkagi võib tekkida olukordi, milleks me valmis ei ole. Näiteks on vaja veel mõelda, kuidas sujuks kõige kiiremini ja paremini teksti tõstmine arvutitesse ja täpselt samal hetkel töö alustamine. Lisaks tuleb kaaluda, kas anda eksamitegijaile toimetamistööks rohkem kui kaks tundi. Eksamil paistis, et aega jäi väheks just neil, kes eksami hästi sooritasid, ja nemad soovinuksid veel üks kord teksti rahulikult üle lugeda.

Igal juhul on kutse- ja hindamiskomisjonil nüüd pisut aega nende asjadega tegeleda. Pisut aega seepärast, et järgmine kutseksam on juba 2020. aasta alguses, ja seekord Tartus.

2011 algasid liidu asutamise ettevalmistused. Üks põhipunkte oli toimetajakutse esile tõstmine ja kaitsmine kutseeksami ning selle abil antava kutse kaudu. Algatusrühma teise koosoleku protokoll järgi oli aruteluks kutsestandard, kutse andmine ja mainega tegelemine.

2012. aasta 11. juuli: loodi keeleteoimetajate liit, mille üks esimesi plaane oli hakata koostama kutsestandardit. Moodustati kutsestandardi koostamise töörühm ja võeti ühendust Kutsekojaga.

2014. aasta 7. märts: liit kinnitas keeleteoimetaja eetikakoodeksi, milles olid esimest korda kirja pandud keeleteoimetaja töö nüansid.

2015: Haridus- ja Teadusministeerium hakkas toetama liidu tegevust, muu hulgas kutsega seoses.

2016. aasta algus: kutsestandard sai valmis ja esitati kinnitamiseks Kutsekoja teeninduse kutsenõukogule.

3. märts: Kutsekoda kinnitas 6. taseme keeleteoimetaja kutsestandardi.

Kevad: kutse andmise korra ja eksami ettevalmistamiseks moodustati kutsekomisjon.

Suvi: liidu suvepäeval korraldati liikmete hulgas küsitlus eksami kohta. Uuriti, miks soovitakse või ei soovita eksamil osaleda, seda, kas töökogemust tasub arvestada, mis laadi tekstid võiksid eksamil olla, kas kutse võiks olla tähtjaline, kui palju ollakse nõus maksma jne.

2018. aasta algus: loodi hindamiskomisjon, mis kohtus kutsekomisjoniga, et vahetada mõtteid hindamisstandardi üle.

12. märts: kutsenõukogu kinnitas kutse andmise korra.

26. aprill: liit sai kutse andja õigused. Algas eksami ettevalmistamine.

2019. aasta 7. jaanuar: toimus esimene proovieksam (üliõpilastele).

4. veebruar: toimus teine proovieksam (keeleteoimetajatele).

Aprill: kutsestandardi alusel valmis liidul hindamisstandard, mille abil hindajad said hakata eksamit hindama.

18. juunil kell 11.00: Tallinna Ülikoolis algas keeleteoimetaja esimene kutseksam. Hindajaid oli kuus. Kirjalikku tööd hindas kolm inimest, vestlust kaks. **Viis esimest keeleteoimetajat said kutse.**

20. september: liidu juhatuse meilile saabus esimene tööpakkumine, kus otsiti atesteeritud keeleteoimetajat. Tööd asus tegema kutseline keeleteoimetaja.